27. תזריע (מלכים ב, ד 42-44. ה 1-19)

מב. וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ:

בַּעַל שָׁלִשָׁה: עיר המוזכרת בשמואל א ט 4: כאן, ההטעמה היא מלעיל. עם זאת, במספר מהדורות, המילה שָׁלִשָׁה מוטעמת מלרע, אך ללא סימן הגעיא מתחת לאות שי״ן. לפיכך, הגרסה השנייה אינה מדויקת.

אִישׁ הָאֱלֹהִים: אלישע הנביא. הוא גם הנביא בהפטרת מצורע.

בְּצִקְלֹנוֹ: מילה יחידאית שמשמעותה 'תרמיל'.

תֵּן לָעָם: רש״י: לתלמידים שהיה זן.

מג. וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכֹל וְהוֹתֵר:

מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ: לחם רגיל עשוי להיראות כמות מספקת לחמישה אנשים, אבל נדבר על נס אם הלחמים קטנים.

מד. וַיִּתֶּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר יְהוָה:

הפסוק הזה הועתק ושוכפל פעמים רבות בברית החדשה.

א. וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֹׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע:

וְנַעֲמָן שַׂר צְבָא מֶלֶךְ אֲרָם: לפי חז״ל (ילקוט שמעוני, מלכים א כב), הרג נעמן את אחאב מלך ישראל. אומנם, שם האיש שרצח את אחאב אינו מוזכר, לא בספר מלכים א הנ״ל ולא בדברי הימים ב טו 33.

מלך ארם זה אינו אלא בֶּן-הֲדַד השני, שחי בימי אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה.

ב. וַאֲרַם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן:

וַאֲרַם יָצְאוּ גְדוּדִים: נדמה שנכנסו לשטח ישראל כלוחמי גרילה או במתקפת בזק.

ג. וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ:

אַחֲלֵי: כאן ובתהל' קיט 5: אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ. משמעות המילה הלוואי. שורש 'יחל'.

אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ: ירפא אותו.

רד״ק: ונקראת 'רפואת הצרעת' :אסיפה, מפני שהמצורע ישב בדד, ובהרפאו יאסף בין בני אדם.

ד. וַיָּבֹא וַיַּגֶּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

כָּזֹאת וְכָזֹאת: אמרה כך וכך.

ה. וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לְךָ־בֹא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים:

מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: יְהוֹרָם בֶּן אַחְאָב (מלכים ב ג 1).

ו. וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבֹוא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ:

וְעַתָּה כְּבֹוא הַסֵּפֶר הַזֶּה ... סביר להניח שמשפט זה חלק מן המכתב, עקב השימוש במילה וְעַתָּה.

ז. וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי:

ריפוי מצורע כמוהו כהחייאת מת. לכן, סבור יהורם כי אין לבן הדד, בהציגו דרישה כה מופרזת, כל כוונה אחרת מלבד חיפוש אחר עילה למלחמה נגדו.

ח. וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ | אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל:

כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל: לשון יחיד במשמעות קיבוץ.

ט. וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע:

וַיָּבֹא נַעֲמָן בסוסו [בְּסוּסָיו]: גם כאן, הכתיב הוא לשון יחיד במשמעות קיבוץ. (כנ״ל מַחֲנֵהוּ להלן בפס׳ טו).

פֶּתַח הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע: הבית (אשר) לאלישע. (כנ״ל שמות לט 40 : וְאֶת הַמָּסָךְ (אשר) לְשַׁעַר הֶחָצֵר ... וְאֵת כָּל כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן (אשר) לְאֹהֶל מוֹעֵד).

נעמן נעצר בפתח בית אלישע, ככל הנראה מתוך כבוד שלא יבוא מצורע בבית ישראל. התנ״ך אינו מציין האם נפגש תחילה עם המלך מתוך כבוד.

י. וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר:

הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ: לשון ציווי.

וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר: אין לראות בעצה זו קשר לדיני הטהרה שבספר ויקרא. מדובר בעצה רפואית גרידא.

יא. וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי | יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע:

וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם ה׳: לא נראה שנעמן התייחס לעצמו באופן ספציפי, אלא כל הפעלים כאן מתארים הרגל עתידי. אכן : ׳כך אמרתי לעצמי : ׳בדרך כלל, הנביא יוצא לקראת החולה ...׳. ההוכחה : כפל הלשון : הכפילות יֵצֵא יָצוֹא המרמזת על פעולה שחוזרת על עצמה, והשימוש במילה הַמְּצֹרָע שהיא בגוף שלישי ולא בגוף ראשון.

יב. הֲלֹא טוֹב אבנה אֲמָנָה וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי וַיִּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה:

אֲבָנָה וּפַרְפַּר: אלה הם הנהרות העיקריים המגיעים לדמשק : נהר בָּרַדָא ,שמקורו בהרי הלבנון (על פי שיר השירים ד 8). הוא האֲבָנָה / אֲמָנָה (הכתיב כשיכול אותיות שפתיות בין הבי״ת למ״ם). הנהר השני הוא אל-עַוּוג׳, המזוהה עם הפַּרְפַּר.

מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי: נעמן קיבל את עצת הנביא באופן חלקי, שכן היה מוכן לטבול בנהר. מה שהכעיס אותו באמת היה הטורח שבנסיעה לישראל.

יג. וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר:

אָבִי: תואר כבוד שווה ל-אבא.

יד. וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר:

טו. וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ:

הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל: נטישת דתו הקודמת היא תוצאה צפויה של הנס, אבל היא נובעת מתמימותו של העובד אלילים.

טז. וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת וַיְמָאֵן:

חַי יְהוָה: השתמש אלישע הנביא במטבע לשון דומה לזה של אליהו הנביא, רבו. (מלכים א יז 1, מלכים ב ג 14)

אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם אֶקָּח: הוויתור הזה הוא סימן ההיכר של נביא אמת בתקופה שבה רבו נביאי השקר ובעלי מופתים מתחזים, רודפי בצע. ברוח הזו, הוכיח הנביא לגיחזי אחרי שקיבל את המתנות מידי נעמן: הַעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים ...?) (פס׳ כו באותו פרק).

יז. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים אֲדָמָה כִּי לֹוא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה:

וַיֹּאמֶר נַעֲמָן: וָלֹא, טעם מפסיק. כך גם בשמואל ב יג 26: וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם: וָלֹא, יֵלֶךְ נָא אִתָּנוּ ...

יֻתַּן נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד פְּרָדִים אֲדָמָה: על מנת לבנות מזבח.

יח. לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵּית־רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא| נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן בְּהִשְׁתַּחֲוָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־(נא)־יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה:

בֵּית רִמּוֹן: אליל ששמו מופיע גם בשמות הדדרמון, טברמון.

וְהוּא נִשְׁעָן עַל יָדִי: היד היא גם האמה של האדם (בראׁ כד 18: וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ).

יט. וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת־אָרֶץ:

וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ: אף על פי שההפטרה מסתיימת בנימה אופטימית עם הברכה ׳לך לשלום׳, הסיפור נותר בלתי גמור, שכן הפסוקים הבאים מתארים את מרדף גֵּיחֲזִי אחר נעמן כדי לקבל את המתנות.